

SOFIE ROYEAERD

„DE LITERATUUR KAN ME DE BOUT HACHELEN“
Consensusvorming over het werk van Simon Vinkenoog
in de journalistieke kritiek¹

Abstract:

This article discusses the reception of Simon Vinkenoog's works in the institution of journalistic criticism.

*An analysis of obituaries, published after the author's death in 2009, shows that there is a consensus on the literary legacy of Vinkenoog. Critics value Vinkenoog as one of the founders of the literary movement of the Vijftigers and as a pioneer of performance poetry. Vinkenoog's literary work is however not considered to be of great importance. This view echoes earlier articles dedicated to his works, and is moreover canonised in the most recent history of Dutch literature, *Altijd weer vogels die nesten beginnen* (2006).*

The second part of this article examines from which period onwards this consensus view was established in Dutch literary criticism. By means of LiteRom, a digitale archive of reviews originally published in Dutch and Flemish dailies and weeklies, a corpus of 98 reviews was compiled, covering Vinkenoog's work in a period of almost sixty years (1950 until 2009).

A short comparison with five other „Vijftigers“ shows that Vinkenoog has the lowest average number of reviews dedicated to each collection of poems. The distribution of reviews demonstrates that he received the most critical attention in the second half of the sixties. The mid-seventies can be considered as a turning point in the appreciation of his work, as an increasing consensus in the value judgement of critics can be observed. I argue that external factors have influenced this development. In doing so, I draw on the works of several sociologists of literature (C.J. van Rees, H. Verdaasdonk, W. de Nooy and S. Janssen) .

Inleiding

In 2009 overleed de Nederlandse schrijver Simon Vinkenoog op tachtigjarige leeftijd. In diverse landelijke en regionale dag- en weekbladen verschenen artikelen ter nagedachtenis van de betreurde schrijver. Uit die *in memoriams* komt een

¹ Dit artikel is een bewerking van mijn bijdrage voor het Regionaal Colloquium Neerlandicum te Belgrado (26 t.e.m. 29 mei 2011).

nagenoeg uniform beeld naar voren van zijn literaire nalatenschap. In deze bijdrage ga ik na wanneer dit consensusbeeld ingang vond in de journalistieke kritiek.

Volgens C.J. van Rees (1985:59) wordt „de overeenstemming die recensenten bereiken over de aard en de kwaliteit van bepaalde werken“ bepaald door *buitentekstuele* factoren. Van Rees (1985) typeert de geleidelijke consensusvorming over een literair werk als een proces van orkestratie: recensenten stemmen zich op elkaar af, vooral op hun meest gezaghebbende collega's, en laten zich in hun oordeel over een literair werk leiden door hun gedeelde kennis van wat literatuursociologen in navolging van de Franse socioloog Pierre Bourdieu de materiële en symbolische productie noemen. Volgens deze literatuursociologen bestaat er een wederzijdse wisselwerking tussen de materiële productie (bijv. de uitgeverij van het boek) en de symbolische productie, waarmee uitspraken van onder anderen critici en auteurs worden bedoeld. (De Nooy 1993:17)

In navolging van Van Rees (1985:68), beschouw ik critici als „consacreringsinstanties“, die werken *legitimeren* als „een vorm van literatuur waaraan een zekere eigenheid en kwaliteit toekomen“. ² In deze bijdrage wordt het laagste echelon van de literaire kritiek onder de loep genomen, de journalistieke kritiek. Volgens Van Rees (1983:403–405) is dit het minst gezaghebbende niveau binnen de literaire kritiek maar wel het meest cruciale: als een werk niet wordt opgepikt in recensies in dag- en weekbladen, maakt het weinig kans om door te dringen tot de hogere rangen van de literaire kritiek, nl. de essayistiek en academische studies. In de journalistieke kritiek wordt met andere woorden de basis gelegd van een literaire reputatie. Artikelen in vaktijdschriften en bijdragen in literatuurgeschiedenissen kunnen deze reputatie vervolgens in nog sterkere mate *consacrer*en, en kunnen op hun beurt recensenten in hun oordeel beïnvloeden.

In het eerste gedeelte van dit artikel geef ik een overzicht van de beeldvorming van Vinkenoogs literaire nalatenschap anno 2009 aan de hand van een analyse van de beschouwingen die verschenen kort na het overlijden van de auteur. Hoewel ze een speciale plaats innemen in de journalistieke kritiek – als we ze daar al toe kunnen rekenen – geven in memoriams een goed beeld van de reputatie van een schrijver op het literaire veld. In de meeste in memoriams worden immers het belang van de auteur en diens schrijverschap gelegitimeerd. Vervolgens laat ik zien wanneer en hoe dit consensusbeeld ingang vond in de kritiek in dag- en weekbladen.

---

² De termen *consacrer*en en *legitimer*en zijn geïnspireerd op Bourdieu. Volgens Bourdieu stellen critici zich niet alleen tot doel om de literaire waarde van een werk te bepalen, maar willen ze zich daarmee ook van andere critici onderscheiden: „la concurrence pour le pouvoir de juger et de consacrer oppose des agents ou des instances qui sont eux-mêmes en lutte pour consécration“. (Bourdieu 1991:8) Deze „concurrentiestrijd“ om „culturele legitimiteit“ beschreef Bourdieu ook als „la lutte pour le monopole de la vision légitime et légitimante des oeuvres“ (idem:23).

1. De beeldvorming van Vinkenoogs werk rond 2009: een consensusbeeld

[De] sympathie voor het hippietijdperk bleek afgelopen week in de beschouwingen over Simon Vinkenoog. Veel positiefs te beweren over het oeuvre van de op tachtigjarige leeftijd overleden schrijver viel er natuurlijk niet. Zelfs de meest welwillende criticus wist eigenlijk geen boek te noemen van Vinkenoog dat je gelezen moet hebben.

Aldus Gerry van der List (*Elsevier*, 25-07-2009), redactiechef Kennis en Cultuur van het opinieweekblad *Elsevier*, naar aanleiding van de artikelen die verschenen ter nagedachtenis van Vinkenoog. Van der List lijkt hier te suggereren dat de auteurs van de in memoriams vooral de levensstijl van Vinkenoog centraal stellen, en zijn literaire nalatenschap onvermeld laten. Dat er wordt ingegaan op de persoonlijke levensloop van de schrijver, is begrijpelijk: in memoriams huldigen niet alleen de schrijver, maar ook de overleden persoon. Bovendien geniet Vinkenoog in het maatschappelijke veld enige bekendheid, onder meer als voorvechter van de legalisering van softdrugs.

Anderzijds is het gebruikelijk dat schrijvers van in memoriams, niet zelden bevriende journalisten of collega-schrijvers, het belang van de auteur legitimeren en hoogtepunten uit het oeuvre noemen en bespreken. Simon Vinkenoog heeft in zijn zestigjarige carrière een vijftigtal boeken gepubliceerd, waarvan meer dan twintig poëziebundels, drie romans en heel wat boeken die het midden houden tussen proza en essay – boeken die we zouden kunnen omschrijven als collages van artikelen, prozastukken, gedichten, dagboeknotities en citaten. Des te opvallender is de uitspraak van Van der List, die in het bovenstaande citaat enigszins chargerend stelt dat geen enkele criticus uit dit omvangrijke oeuvre ook maar één belangwekkend boek kon opnoemen.

De meeste landelijke kwaliteitskranten besteedden aandacht aan het overlijden van Simon Vinkenoog. In het digitale recensiebestand LiteRom zijn 24 artikelen opgenomen die direct na Vinkenoogs overlijden (12 juli 2009) verschenen. Op welke manier wordt de literaire nalatenschap van Simon Vinkenoog gelegitimeerd in de 24 onderzochte artikelen?

Opvallend is dat Vinkenoogs belang als „katalysator“ op het literaire veld hoog wordt ingeschat. In bijna de helft van de artikelen wordt hij genoemd als samensteller van de bloemlezing *Atonaal* (1951), die de poëzie van de experimentelen, later de Vijftigers genoemd, op de kaart zette. In acht van de 24 artikelen wordt ook zijn éénmanstijdschriftje *Blurb* vermeld, waarmee Vinkenoog zich begin de jaren vijftig aankondigde op het literaire veld.

In een tiental artikelen wordt gewezen op zijn verwantschap met de Amerikaanse Beat Poets en zijn vriendschapsbanden met de wereldberoemde dichter Allen Ginsberg. De poëziemanifestatie in Carré, die Vinkenoog in 1966 mee organiseerde, wordt in acht overzichtsartikelen genoemd. „Simon Vinkenoog“, aldus Gawie Keyser in *De Groene Amsterdammer* (24-07-2009), „verpersoon-

lijkte de vrije oerkreten van Vijftig, de idealen van Zestig“. Opvallend is dat zijn literaire bezigheden in de jaren zeventig, tachtig en negentig in de overgrote meerderheid van de in memoriams niet aan bod komen.

Wel wordt aandacht besteed aan de activiteiten van Vinkenoog in de jaren nul van deze eeuw, met name aan zijn functie als Dichter des Vaderlands *ad-interim*, toen Gerrit Komrij zich voortijdig terugtrok, en aan zijn rol als voorloper en voorvechter van de zogeheten *poetry slams*. In iets meer dan de helft van de artikelen wordt ook gewezen op zijn samenwerking met de hoog aangeschreven Nederlandse popgroep Spinvis, met wie hij twee cd's maakte.

Met uitzondering van het Spinvisproject, waarbij Vinkenoog zelf als dichter op de voorgrond trad, wordt Vinkenoog dus vooral geroemd als katalysator of stimulator van *andere* auteurs: van de Vijftigers tot de jonge *slam* dichters. Ook artikelen ter gelegenheid van de zestigste, zeventigste en tachtigste verjaardag van de auteur wijken daar overigens niet van af. Typerend is het volgende citaat van Jan Zandbergen (*HP/De Tijd*, 25-07-2008), die naar aanleiding van de tachtigste verjaardag van de auteur schreef: „De allergrootste bijdrage van Vinkenoog aan de literatuur is geen boek van zijn hand. Zijn grootste bijdrage is dat hij Hugo Claus van schrijfpapier voorzag, waardoor deze zijn onvolprezen manuscripten kon typen.“ Vinkenoog werkte in zijn Parijse tijd namelijk bij UNESCO, en verschaftte Claus en andere bevriende schrijvers en kunstenaars papier, postzegels en dergelijke meer. „De literatuur kan Simon daar niet genoeg voor prijzen“, aldus Zandbergen (idem).

Ook van onschatbare waarde vinden de schrijvers van de in memoriams ten slotte de archiveringsdrift van de schrijver, die in de loop van zijn leven duizenden krantenknipsels bij elkaar verzamelde, en hier en daar wordt ook gewezen op zijn belang als „chroniqueur“, buiten maar ook binnen zijn literaire werk.

De uitspraak van Van der List die ik aan het begin van deze paragraaf aanhaalde, moeten we enigszins nuanceren: er zijn enkele critici die weldegelijk belang toeschrijven aan het literaire werk van de auteur en hem niet alleen als chroniqueur en katalysator prijzen, maar ook als *literator*. Vinkenoogs biograaf Derrick Bergman (*De Standaard*, 17-07-2009) wijst erop dat Louis Paul Boon Vinkenoogs romandebuut *Zolang te water* (1954) hoger aansloeg dan *De avonden* van Reve. De verwijzing naar de bekende en in literaire kringen hoog gewaardeerde Vlaamse schrijver en het gecanoniseerde boek van Reve, kan gelden als een impliciete aanprijzing. Serge van Duijnhoven (*De Morgen*, 18-07-2009) noemt Boon en Gerrit Kouwenaar als voorvechters van Vinkenoogs werk in de jaren vijftig. En de Nederlandse schrijver en essayist Joost Zwagerman (in Moll, *Het Parool*, 13-07-2009), haalt *Wij helden* aan als voorbeeld dat Vinkenoog als prozaschrijver „heel strak en geserreerd“ kon schrijven.

In de rest van mijn corpus zijn er geen critici die impliciet of expliciet waardering uitspreken voor bepaalde titels. Wel wordt Vinkenoogs debuut, de dichtbundel

Wondkoorts (1950), in zeven artikelen vermeld, zonder dat er literaire kwaliteiten aan worden toegeschreven.³ Dat geldt ook voor zijn romandebuut (vermeld in vijf artikelen) en de andere twee romans van Vinkenoog, *Wij helden* (1957) en *Hoogseizoen* (1965), die telkens één keer worden vermeld. Het prozawerk *Liefde* uit 1965, ten slotte, wordt in twee beschouwingen genoemd als keerpunt in de ontwikkeling van Vinkenoogs oeuvre.

Individuele poëziebundels worden op een paar uitzonderingen na (zie voetnoot 3) niet besproken; wel wordt Vinkenoogs poëzie *in het algemeen* op drie manieren gelegitimeerd. Zijn gedichten, maar ook ander werk van de schrijver, zouden ten eerste waarde hebben als tijdsdocument. Ten tweede wordt herhaaldelijk gewezen op parallellen tussen Vinkenoog en het werk van de internationaal bekende en gecanoniseerde Beat Poets en Ginsberg in het bijzonder. Zo meent Zwagerman in *Het Parool* (13-07-2009) dat je „[h]et delirerende van de poëzie van Allen Ginsberg [terugvindt] in de beste gedichten van Vinkenoog“. Bij de Amerikaanse dichters zou geschreven poëzie net zoals bij Vinkenoog slechts als partituur functioneren. De derde manier waarop Vinkenoogs poëzie verdedigd wordt hangt daarmee samen: zijn gedichten worden getypeerd als voorleesteksten die alleen tot hun recht kwamen als ze werden voorgedragen door de schrijver zelf. Zijn poëzie zou in dit opzicht ook vergelijkbaar zijn met jazzmuziek.

Ook Van der List (*Elsevier*, 25-07-2009) is het opgevallen dat de meeste critici vooral lovend zijn over dit laatste aspect van zijn dichterschap:

De bejaarde hippie moest het vooral hebben van zijn performances , waarbij hij wild gebarend en met uitpuilende ogen in een onnavolgbaar tempo woorden uitspuwde. Dan etaleerde hij de levenslust die in alle necrologieën zo bejubeld werd.

Uit die *necrologieën* doemt een nagenoeg uniform beeld op van het oeuvre van Vinkenoog, een beeld dat overigens in grote lijnen correspondeert met de recensies die verschenen van *Vinkenoog verzameld*, de meer dan duizend pagina's tellende verzamelbundel poëzie uit 2008, en artikelen die werden gepubliceerd naar aanleiding van de zestigste, zeventigste en tachtigste verjaardag van de auteur. Ook in de hogere echelons van de literaire kritiek wordt niet van dit beeld afgeweken.

In de recentste literatuurgeschiedenis over de naoorlogse periode, *Altijd weer vogels die nesten beginnen* (2006) van Hugo Brems, wordt Vinkenoog herhaal-

---

³ Wel worden enkele karakteristieken aan de bundel toegeschreven. *Wondkoorts* wordt twee keer getypeerd als een bundel waarin het thema „haat“ centraal staat (Arjen Fortuin, *NRC Handelsblad* 13-07-2009 en Lander Deweer en Dirk Leyman, *De Morgen*, 13-07-2009). En volgens Victor Schiferli (*Het Parool* 13-07-2009) liet *Wondkoorts* „een romantisch-klassieke dichter zien die schreef over spiegel- en droombeelden, winter en regen. Een diep gevoel van onbehagen sprak tussen de regels door, en dat bleef zo in de daarop volgende bundels *Land zonder nacht* (1952) en *Heren zeventien* (1953).“ Verder worden er geen afzonderlijke bundels genoemd en beschreven.

delijk genoemd i.v.m. *Blurb* en *Atonaal*, hij wordt tot de Vijftigers gerekend en beschouwd als één van de „woordvoerders van de vernieuwing“ (Brems 2006:111). Voorts wordt hij genoemd als organisator van Poëzie in Carré en van de eerste happening, en in een opsomming over de invloed van de Vijftigers, wordt Vinkenoog getypeerd als „de peetvader van de performancedichters“ (idem:446). Slechts één boek van de auteur is in de literatuurgeschiedenis opgenomen, nl. de roman *Hoogseizoen* uit 1962, die in een opsomming met andere boeken wordt getypeerd als één van de toenmalige werken die „volgens een realistisch recept de nieuwe geest van vrijheid en taboedoorbreking tot uiting brachten“ (Brems 2006:196).⁴ Ook in deze literatuurgeschiedenis wordt het belang van Vinkenoog als katalysator, stimulator en organisator erkend, maar krijgt het literaire werk amper aandacht. Het consensusbeeld dat we in de in memoriams naar voren komt, is dus *geconsacreerd* in deze literatuurgeschiedenis.

In de volgende paragraaf onderzoek ik wanneer deze beeldvorming rond Vinkenoogs literaire nalatenschap ontstond in de journalistieke kritiek.

2. De receptie van Vinkenoogs werk in de journalistieke kritiek: naar een consensusbeeld

Voor het samenstellen van mijn corpus recensies heb ik gebruik gemaakt van LiteRom. Dit digitale knipselbestand is niet volledig. Zoals Verdaasdonk (2008:84) aanstipt, zijn recensies die na 1970 verschenen oververtegenwoordigd. Toch leek het mij voor dit onderzoek voldoende om mij op de recensies uit LiteRom te baseren, ook al omdat recensies in gezaghebbende kranten en van critici met naam doorgaans wel zijn opgenomen. En die hebben de meeste invloed op de beeldvorming van een oeuvre.

Simon Vinkenoog als trefwoord levert iets meer dan 200 artikelen op⁵: dit zijn niet alleen recensies van boeken, maar ook interviews, in memoriams en overzichtsartikelen. „Hij is een zeer bekende, vrijwel onbekende schrijver“, schreef *Elsevier*-journalist Wim Zaal (*Elsevier*, 20-05-1988) in 1988. Vinkenoog is, zoals aangegeven, behalve literator ook een Bekende Nederlander. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat bijna de helft van de artikelen tot de categorie „algemeen“

⁴ Voor de volledigheid wil ik nog wijzen op Brems bespreking van een recensie van Gomperts uit 1955. Brems geeft aan dat deze criticus Nel Noordzij, Simon Vinkenoog en Jan Blokker rekende tot wat hij de „Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn“ noemt, gekenmerkt door „het cynisch en landerig ontluisteren van de mooie-dingen-in-het-leven“ (Gomperts 1955, geciteerd in Brems 2006:53). Hier wordt Vinkenoogs vroege prozawerk dus op een impliciete manier gekarakteriseerd.

⁵ Het gaat in totaal om 208 artikelen geraadpleegd op 29-12-10. Gezien het bestek van deze bijdrage, leek het mij gepast om in de literatuuropgave alleen die recensies op te nemen, waar ik nadrukkelijk naar verwijs.

behoren – dat zijn interviews en artikelen naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen, zoals de verjaardag van de auteur. Voorts zijn er in LiteRom ook recensies opgenomen van boeken waarvan Vinkenoog niet de auteur maar de samensteller was, en van briefwisselingen tussen Vinkenoog en andere auteurs. Die heb ik ook achterwege gelaten.

Mijn corpus bestaat uit 98 recensies: dit zijn besprekingen van Vinkenoogs dichtbundels en romans, maar ook van zijn andere prozawerken, die meestal geen expliciete genre-aanduiding hebben, en van verzamelbundels en bloemlezingen met uitsluitend werk van Simon Vinkenoog. Ik heb dit corpus aan een kwantitatieve en kwalitatieve analyse onderworpen. Ik heb dus niet alleen de aandacht voor de afzonderlijke titels in kaart gebracht, uitgedrukt in het aantal recensies per boek, maar ook de uitspraken van de recensenten geanalyseerd om een beeld te krijgen van de waardering van Vinkenoogs werk in de periode 1950 tot 2009.

In verschillende overzichtsartikelen wordt gewezen op de magere receptie en geringe erkenning van Vinkenoogs werk in vergelijking met andere Vijftigers.⁶ Vinkenoogs werk zou veel minder aandacht gekregen hebben dan schrijvers die tot deze groep worden gerekend. Om dit na te gaan, heb ik de aandacht voor de poëzie van Lucebert, Remco Campert, Gerrit Kouwenaar, Bert Schierbeek en Jan Elburg onderzocht, uitgedrukt in het gemiddelde aantal recensies per dichtbundel, opgenomen in LiteRom.⁷

Als we kijken naar het gemiddelde aantal recensies per dichtbundel, dan blijkt dat de poëzie van Vinkenoog inderdaad minder aandacht kreeg dan andere schrijvers die tot zijn generatie worden gerekend: afgerond kreeg Lucebert gemiddeld vijf recensies per dichtbundel, Campert, Kouwenaar en Schierbeek kregen er gemiddeld drie en Elburg twee, terwijl Vinkenoog gemiddeld één recensie per dichtbundel te beurt viel.

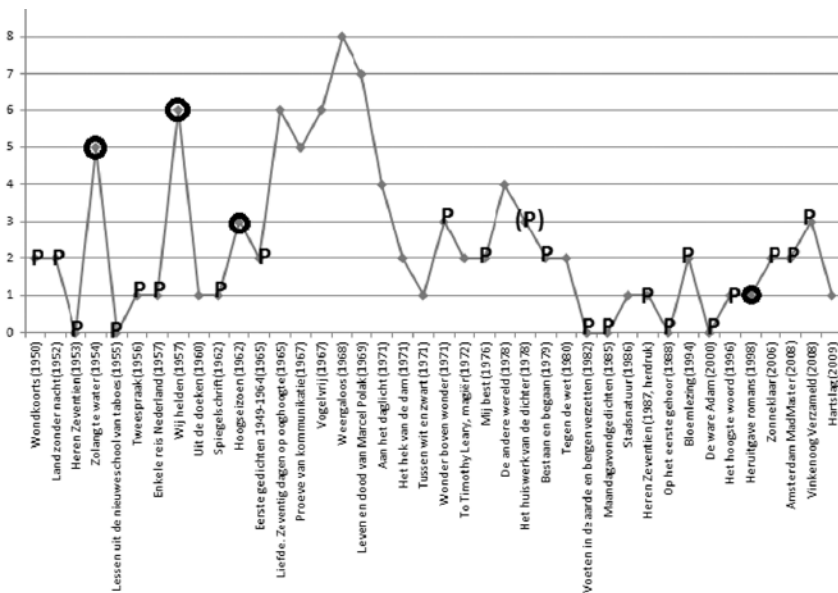
6 Vergelijk bijv.: „De literaire critici in de lage landen waren uiterst gereserveerd, om niet te zeggen vijandig, en ze zijn dat ook gebleven. Zijn collega-Vijftigers zijn, op de top van de Parnassus, inmiddels allemaal overladen met prijzen, eretekens en penningen. Aan Vinkenoog - die voor velen van hen het pad had geëffend - ging deze erparade voorbij.“ (Serge van Duijnhoven, *De Morgen* 18-07-2009)

7 Overzichten van recensies heb ik via LiteRom geraadpleegd, op 29-11-2010. Ik heb per auteur alle recensies van „poëziewerken“ geteld. Onder poëziewerken versta ik zowel dichtbundels als bloemlezingen en verzamelbundels, beide met uitsluitend werk van de onderzochte auteur. Ik heb ook recensies van herdrukken meegerekend. Het aantal dichtbundels heb ik als volgt berekend: alle poëziewerken waarvan recensies zijn opgenomen in LiteRom plus poëziewerken waarvan geen recensies in LiteRom zijn opgenomen, maar die wel vermeld staan in de literatuurlijsten van DBNL (bij de auteursoverzichten onder het kopje „Werken van ...“). Herdrukken heb ik niet apart geteld. Vervolgens heb ik het aantal recensies van poëziewerken gedeeld door het aantal poëziewerken. De uitkomsten heb ik afgerond. Deze methodologie is uiteraard voor kritiek vatbaar. Het ging er mij om een indicatie te kunnen geven van de relatieve aandacht voor de poëzie van de door mij geselecteerde auteurs in de journalistieke kritiek.

Vervolgens heb ik gekeken naar de manier waarop de aandacht voor het werk van Vinkenoog in de loop der jaren werd *verspreid*. In een interview uit 1986 gepubliceerd in *Vrij Nederland*, stelt de auteur: „Als je een boek leest over de literatuur tussen 1970 en 1985 is het net alsof ik in die jaren niets gepubliceerd heb. [...] De gevestigde uitgeverijen lustten me niet meer.“ (in Rudy Kagie, *Vrij Nederland*, 13-12-1986) In 1976 verscheen de laatste dichtbundel van Vinkenoog bij De Bezige Bij, die daarvoor twaalf andere poëzie- en prozawerken van de auteur had uitgegeven. Daarna zou de Bij enkel nog een herdruk van de oorspronkelijk in 1953 verschenen dichtbundel *Heren zeventien* (in 1987), een heruitgave van de drie romans (in 1998) en een brievencorrespondentie van Vinkenoog en Hugo Claus (in 2008) publiceren.

Vinkenoog suggereert dat vanaf de jaren zeventig de grote uitgeverijen afhaakten, dat ook de hogere niveaus van de literaire kritiek het lieten afweten, en we hebben al gezien dat de auteurs van de in memoriams over de jaren zeventig, tachtig en negentig weinig te melden hebben. We kunnen dus verwachten dat er in die periode ook weinig recensies in dag- en weekbladen verschenen. In de onderstaande figuur zien we dat dit grotendeels klopt.

Figuur 1: aantal recensies per boek (in LiteRom)⁸

De P-aanduidingen op de grafiek, geven aan dat het om een poëziewerk gaat (dichtbundel, verzamelbundel of bloemlezing met alleen werk van Vinkenoog). Het

huiswerk van de dichter (1978) bestaat deels uit poëzie, vandaar de aanduiding „(P)“. De cirkels duiden de romans aan, inclusief de heruitgave van de drie romans in één bundel in 1998. De ruitjes – zonder P of cirkeltje – zijn diverse (proza)werken van Vinkenoog.

Verdaasdonk (1994: 386) wijst erop dat de aandacht van recensenten voor het werk van een bepaalde auteur op een zeker moment een piek bereikt en daarna doorgaans alleen nog afneemt. Dit impliceert dat boeken die verschijnen in de latere fase van iemands schrijverschap, doorgaans minder aandacht krijgen en dus minder kans hebben om gecanoniseerd te worden. In de figuur kunnen we dit verloop volgen: het hoogtepunt van de aandacht voor Vinkenoogs werk situeert zich rond 1968. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat poëzie in de literaire kritiek over het algemeen minder aandacht krijgt dan proza en non-fictie. (Verdaasdonk 2000:315)

Vinkenoog publiceerde in de tweede helft van de jaren zestig diverse prozawerken: het gaat om proza- en essaybundels met ondertitels als „Zeventig dagen op ooghoogte“ (*Liefde* (1965)), „ontdekkingsreizen naar de waarheid“ (*Weergaloos* (1968)), „Bouwstenen, 1963–1967“ (*Vogelvrij* (1967)) en „Bijdragen tot de geestelijke volksgezondheid“ (*Het hek van de dam* (1971)), boeken die, op *Liefde* na, in geen enkele in memoriam werden genoemd, maar dus wel de meeste recensies kregen. Hoewel ze door de auteur en zijn uitgever niet als roman of literair proza werden aangeduid, krijgen ze relatief veel aandacht in de journalistieke kritiek. Bundels als *Vogelvrij* en *Weergaloos* konden bij verschijnen dus nog op krediet rekenen bij een aantal recensenten, en werden niet meteen buiten de literatuur geplaatst. Dat gebeurde wel nadien.

Na een productieve periode, verschenen er tussen 1972 en 1976 geen werken van Vinkenoog. Toen hij in 1976 met de dichtbundel *Mij best* de stilte doorbrak, was de kritiek vernietigend. Kon de gezaghebbende criticus en hoogleraar Paul de Wispelaere (*Het Vaderland*, 25-08-1967) in 1967 nog stellen dat „[h]et schrijftalent van de auteur [...] niet meer onderstreept [hoeft] te worden“, in '76 wordt Vinkenoog vergeleken met een „puberale schoolkrantdichter“ (an, *Trouw*, 25-09-1976) en meent Jan van der Vegt in *NRC Handelsblad* (30-04-

---

8 In de grafiek staan veertig boeken van Vinkenoog, meer bepaald alle boeken waarvan recensies in LiteRom zijn opgenomen en niet-biblioïefie dichtbundels waarvan geen enkele recensie is opgenomen. Om te bepalen of een dichtbundel al dan niet een biblioïefie uitgave is, heb ik me gebaseerd op bibliografische informatie in *Vinkenoog Verzameld* en het bibliografisch dossier op de website van de Koninklijke Bibliotheek. Ik ben mij ervan bewust dat deze visuele weergave problematisch is: ten eerste omdat in LiteRom niet alle recensies staan die ooit zijn verschenen, ten tweede omdat in dit overzicht niet alle publicaties van Vinkenoog staan, en ten derde omdat de grens die ik heb getrokken tussen biblioïefie en niet-biblioïefie uitgaven enigszins arbitrair is. Toch heb ik deze figuur opgenomen, om een overzicht te kunnen geven van de verspreiding van de aandacht van Vinkenoogs werk.

1976) dat je op grond van sommige regels „het faillissement van een dichterschap“ zou kunnen aanvragen. Dat de poëzie van Vinkenoog „flauw“ zou zijn, was ook voordien al door verschillende critici opgemerkt, maar toen waren er ook tegengeluiden te horen.

Zoals gezegd liet De Bezige Bij na *Mij best* Vinkenoog vallen. Het keerpunt in de waardering van Vinkenoogs werk zou ik dan ook rond 1976 situeren. We kunnen constateren dat hij vanaf die tijd ook in de ogen van de critici en vertegenwoordigers van andere literaire instituties weinig of geen genade meer vindt. Het consensusbeeld over Vinkenoog als minderwaardig schrijver (die echter wel enig belang heeft als katalysator) lijkt in de tweede helft van de jaren zeventig al gevestigd te zijn.

Voordien, in de jaren vijftig en zestig, waren de meningen over Vinkenoog verdeeld. Hoewel er van in het begin negatieve geluiden te horen waren, wierpen een aantal recensenten zich op als pleitbezorgers van het werk van Vinkenoog. Jan Walravens bijvoorbeeld, één van de sturende krachten achter het Vlaamse experimentele tijdschrift *Tijd en Mens*, nam het voor Vinkenoog op. Hij vindt bijvoorbeeld dat Vinkenoog een plaats verdient naast Reve en Hermans, en schrijft in een recensie van *Wij helden*: „Wij zien niet in hoe deze schrijver nog zou weg te citeren zijn in het geheel van de moderne letterkunde in Nederland.“ (Jan Walravens, *Laatste nieuws*, 05-11-1958) Daartegenover staat een recensent als Hans van Straten (*Het Vrije Volk*, 05-04-1958), die het boek helemaal de grond in boort:

Wij Helden van Simon Vinkenoog is ongetwijfeld het slechtste boek, dat ik in jaren heb gelezen. Het is een van die boeken waarbij men, al lezend, voortdurend zachtjes in zich zelf zit te vloeken; waarbij men plotseling met een schok van medelijden denkt aan het lot van de arme typografen, die dit boek niet alleen hebben moeten lezen, maar ook zéttén.

Niet alleen Walravens maar ook andere critici namen het op voor Vinkenoog. Ik noemde al Paul De Wispelaere. Hij is in 1967 lovend over *Proeve van communicatie* en *Vogelvrij*, in tegenstelling bijvoorbeeld tot de gezaghebbende criticus Kees Fens (*De Tijd*, 22-08-1967), die *Vogelvrij* met de grond gelijk maakt. In 1972 is De Wispelaere overigens al een stuk gereserveerder. Zo plaatst hij kanttekeningen bij wat hij de „bekering“ van Vinkenoog noemt (*De Wispelaere, Het Vaderland*, 12-08-1972). Daarna, in de tweede helft van de jaren zeventig en in de jaren tachtig, lijken er zich geen belangrijke pleitbezorgers meer op te werpen in de journalistieke kritiek.

In de jaren negentig en de jaren nul van deze eeuw kan de poëzie van Vinkenoog bij sommige recensenten wel weer op enige goedkeuring rekenen, al krijgt ze weinig aandacht. Vinkenoog wordt in toenemende mate gelegitimeerd als voorloper van de podiumdichters.⁹ Hoewel er van afzonderlijke titels ook lovende

⁹ Ook buiten de literaire kritiek. In 1993 krijgt Vinkenoog namelijk de Johnny van Doorn-prijs

recensies verschijnen¹⁰, zijn de neutrale en negatieve reacties in de meerderheid. Zo typeert Gebrandy (*De Groene Amsterdammer*, 09-02-2007) de poëzie van Vinkenoog in een recensie van *Zonneklaar* (2006) als „die van schoolkranten en parochieblaadjes“ en krijg je volgens Cassiers (*De Leeswolf*, 01-12-2007) de indruk „dat ze door een kind uit de lagere school geschreven zijn“, uitspraken die heel vergelijkbaar zijn met de receptie van *Mij best* in 1976. De recensenten van de bloemlezing uit 1994 en zijn verzameld werk uit 2008 zijn veel milder. Als de poëzie van Vinkenoog in het algemeen beoordeeld wordt, komt hetzelfde beeld naar voren als in de in memoriams: Vinkenoogs poëzie heeft bestaansrecht als tijdsdocument en in de vorm van orale poëzie, maar verder worden er geen bijzondere literaire kwaliteiten aan toegekend.

Samenvattend kunnen we zeggen dat aanvankelijk, in de jaren vijftig en zestig, de meningen over Vinkenoog uiteenliepen. In de meerderheid van de recensies uit de tijd is het oordeel gemengd (gematigd positief of negatief), terwijl enkele recensenten uitgesproken positief of negatief zijn. De aandacht voor het werk van Vinkenoog neemt steeds meer af, en de consensus groeit dat de literaire waarde van zijn werk niet bijzonder groot is, al wordt het wel in toenemende mate gelegitimeerd als tijdsdocument, en zou hij als podiumdichter enig belang hebben. Het keerpunt van de aandacht voor en waardering van Vinkenoogs werk lijkt in de tweede helft van de jaren zeventig te liggen.

Hoe kunnen we nu die omslag in de receptie van Vinkenoogs werk verklaren? In navolging van literatuursociologen Wouter de Nooy (1993) en Susanne Janssen (1994) meen ik dat de *auteur* en niet alleen zijn *werk* de receptie (onbewust) beïnvloedt. Het sociale netwerk waarin de schrijver zich bevindt, zijn eventuele deelname aan tijdschriftredacties, jury's van literaire prijzen, enzovoort, kunnen de aandacht en waardering van zijn werk sturen. (De Nooy 1993:111-112, Janssen 1994:11-12) Daarnaast kunnen we vaststellen dat uitspraken van een auteur over zijn eigen werk recensenten beïnvloeden. (Van Rees 1985:82, Janssen 1994:31)

Vinkenoog deed zich in de jaren vijftig kennen als dé pleitbezorger van de Vijftigers, toen hij op uitnodiging van uitgever Stols de bloemlezing *Atonaal* mocht samenstellen en steeds drukker contacten onderhield met collega-schrijvers. Hoewel Vinkenoog natuurlijk niet kon voorzien dat *Atonaal* vrij snel een haast

---

voor de gesproken letteren voor „zijn benadering van literatuur waarbij het experiment een centrale rol vervult“. Vinkenoog kreeg behalve deze literaire prijs, overigens nog één andere prijs toegekend, nl. de G.H. 's-Gravesande-prijs in 1986 voor „zijn stimulerende activiteiten op het terrein van de literatuur, in het bijzonder van de poëzie“. (Literaire prijzen database, website Letterkundig Museum) Ook in het prijzencircuit komt het consensusbeeld over Vinkenoogs literaire verdienste dus tot uiting.

¹⁰ Zo wordt *Amsterdam MadMaster* door Verscheure (*Leesideeën Off Line*, 31-12-2008) een openbaring genoemd. Deze recensie uit *Leesideeën Off Line* en één recensie uit *De Leeswolf* (Cassiers, *De Leeswolf*, 01-12-2007) zijn overigens de enige recensies die niet verschenen in dag- en weekbladen en toch opgenomen zijn in LiteRom.

mythische status zou krijgen toebedeeld, stond Vinkenoog al gauw bekend als „apologeet en schrijver van manifesten“ (Kloppers, *Nieuwe Rotterdamse courant*, 14-03-1953). In die hoedanigheid zou hij volgens een recensie uit 1953 (idem) zelfs al bezig zijn het te schoppen tot de risée van de Nederlandse letteren. Begin de jaren vijftig was Vinkenoog naar de smaak van sommige tijdgenoten met al te veel ijver en enthousiasme een indrukwekkend sociaal kapitaal aan het vergaren. De volgens sommigen opzichtige manier waarop hij dit deed, kwam zijn imago overigens niet ten goede. Ook begin de jaren zestig worden hier nog allusies op gemaakt. Zo hekelt Lehmann (*Vrij Nederland*, 26-01-1963) in 1963 Vinkenoogs neiging tot *name dropping*.

Vinkenoog als *social networker* werd dan niet door iedereen gewaardeerd, dankzij zijn inspanningen had hij wel een plekje veroverd op het literaire veld. Vinkenoog stond al gauw te boek als voorvechter van de experimentele literatuur en kunst in het algemeen. Dat uitgerekend critici en auteurs met avantgardistische literatuuropvattingen (Boon¹¹, Walravens en De Wispelaere) het voor hem opnamen, en een uitgeverij als De Bezige Bij met hem in zee ging, hoeft dus niet te verbazen.

In de tweede helft van de jaren zestig richtte Vinkenoog zijn blik in toenemende mate op de zg. New Age-filosofie, en begon in die kringen een sociaal kapitaal op te bouwen, waardoor hij zich minder exclusief bezighield met de letteren. Wegens zijn betrokkenheid bij Provo en zijn standpunten over o.a. softdrugs, kreeg hij in die tijd enige media-aandacht. Ook met de organisatie van Poëzie in Carré, die hij samen met Olivier Boelen op zich nam, was de aandacht op hem gericht. Mogelijk heeft deze (media-)aandacht bijgedragen tot een grotere belangstelling voor zijn werk eind de zestiger jaren.

Tussen 1972 en 1976 verschenen zoals gezegd geen boeken van zijn hand.¹² Ook in interviews keert de auteur zich af van de literaire wereld. Typerend is een uitspraak van de auteur uit 1971, die ik als titel voor deze bijdrage heb gekozen: „de literatuur kan me de bout hachelen“ (in Rooy, *NRC Handelsblad*, 28-08-1971). Vinkenoog vertelt in het interview dat hij „op een aantal randgebieden“ bezig is en dat de literatuur hem gestolen kan worden, hij is „niet louter literator“ (idem). Recensenten zijn het daar in toenemende mate mee eens: Vinkenoog is niet in de eerste plaats een schrijver.

Hoewel Vinkenoog contacten bleef onderhouden met andere schrijvers, was hij vanaf de jaren zeventig minder zichtbaar op het literaire veld. Volgens Coen de Jonge (1994:25) heeft Vinkenoog zich altijd afzijdig gehouden van de hogere echelons binnen het literaire wereldje. Zo heeft Vinkenoog zelden deelgenomen

¹¹ De bespreking van Boon is niet opgenomen in LiteRom, en behoort dus niet tot mijn corpus. Ik noem hem hier toch, omdat zijn bespreking sporen nalaat in latere recensies en beschouwingen.

¹² Wel was hij samensteller van het boek *Niet niets. De kunst van het sterven* (1974).

als jurylid bij literaire prijzen. In het prijzenbestand van het Letterkundig Museum vinden we Vinkenoog inderdaad maar een viertal keer als jurylid, de eerste keer in 1985. (Literaire prijzen database, website Letterkundig Museum)

In de volgende drie en een halve decennia bleef de reputatie van Vinkenoog als schrijver op een laag pitje staan, al kreeg hij op het eind van zijn leven, mede onder invloed van de populariteit van de slammers en zijn samenwerking met Spinvis, wel weer even positieve aandacht.

Conclusie

De reputatie van een auteur en zijn werk wordt bepaald door een samenspel van factoren. Er bestaat een moeilijk te onderzoeken wisselwerking tussen tekstinterne, institutioneel-sociologische en maatschappelijke factoren. Zo zou de beeldvorming van Vinkenoogs werk onderzocht kunnen worden in samenhang met de (veranderde) perceptie van de flowerpowertijd. „De reputatie van overjarige hippie heeft hij nooit meer kunnen afschudden“, merkt Goedegebuure (*HP/De Tijd*, 03-07-1998) op in een recensie van de heruitgave van Vinkenoogs drie romans. Die reputatie kan inderdaad invloed hebben gehad op de perceptie van zijn werk.¹³

In deze bijdrage was mijn invalshoek institutioneel-sociologisch van aard: externe factoren, zoals uitspraken van (gezaghebbende) critici, en de mate van betrokkenheid van de auteur op het literaire veld, hebben mijns inziens invloed op de beeldvorming van een literair werk.

Uit mijn onderzoek naar de ontvangst van Simon Vinkenoogs werk in de journalistieke kritiek, blijkt dat de recensies in de jaren vijftig en zestig verdeeld zijn. Vinkenoog had zich in die tijd opgewerkt tot een bekende naam in het literaire veld, en zijn reputatie als voorvechter van de zogeheten experimentelen of vijftigers gevestigd. En aantal critici met avant-gardistische literatuuropvattingen namen het voor Vinkenoog op, maar er verschijnen ook negatieve en neutrale recensies.

Eind de jaren zestig kunnen we een piek in de aandacht voor zijn werk vaststellen. Vinkenoog geniet in die tijd vrij veel media-aandacht, wegens zijn betrokkenheid bij Provo en zijn organisatie van Poëzie in Carré. Mogelijk heeft dit de belangstelling voor zijn werk in de literaire kritiek in de hand gewerkt.

In de jaren zeventig zijn de activiteiten van Vinkenoog op het literaire veld vrij beperkt, en keert hij zich ook in interviews van de literatuur af. Dit zou gedeeltelijk een weerslag gehad kunnen hebben op de dalende aandacht voor zijn werk. Er groeit geleidelijk aan een consensus over de literaire waarde van Vinkenoogs werk: die is volgens de meerderheid van de critici gering, hoewel tegelijkertijd het belang van Vinkenoog als voorloper en voortrekker van de

---

¹³ Zie ook de reactie van Van der List.

experimentele poëzie en de podiumpoëzie wordt erkend. Dit consensusbeeld vonden we niet alleen in de recensies terug, maar ook in de beschouwingen die naar aanleiding van het overlijden van de auteur verschenen.

Literatuur

Algemeen

- BOURDIEU 1991: P. Bourdieu, 'Le champ littéraire'. In: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 89 (1991), 3-46.
- BREMS 2006: H. Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen*, Amsterdam, 2006.
- JANSSEN 1994: S. Janssen, *In het licht van de kritiek. Variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*, Hilversum, 1994.
- JONGHE 1994: C. De Jonghe, 'Inleiding: een bromvlieg in het hoofd'. In: S. Vinkenoog, *Bloemlezing uit de poëzie van Simon Vinkenoog*. Samengesteld door Coen de Jonge, Gent, 1994, p. 5-45.
- LITERAIRE PRIJZEN DATABASE: 'Literaire prijzen'. Geraadpleegd op 29-11-2010 via <http://www.letterkundigmuseum.nl/Collectie/Literaireprijzen.aspx>
- NOOY 1993: W. de Nooy, *Richtingen & Lichtingen. Literaire classificaties, netwerken, instituties*, [s.n.], 1993.
- REES 1983: C.J. van Rees, 'How a literary work becomes a masterpiece. On the threefold selection practised by literary criticism'. In *Poetics* 12 (1983), 397-417.
- REES 1985: C.J. van Rees, 'Consensusvorming in de literatuurkritiek.' In: H. Verdaasdonk (red.), *De regels van de smaak*, Amsterdam, 1985, 59-85.
- VERDAASDONK 1994: H. Verdaasdonk, 'Analogies as tools for classifying and appraising literary texts'. In: *Poetics* 22 (1994), 373-388.
- VERDAASDONK 2000: H. Verdaasdonk, 'Evaluating and Classifying Reviewers of Literature'. In: D. de Geest (red.), *Under construction. Links for the site of literary theory. Essays in honour of Hendrik van Gorp*, Leuven, 2000, 311-324.
- VERDAASDONK 2008: H. Verdaasdonk, 'Hoe citaten het waardeoordeel van boekbesprekers weergeven'. In: H. Verdaasdonk, *Snijvlakken van de literatuurwetenschap*, [Nijmegen], 2008, p. 79-93.
- VINKENOOG 2008: S. Vinkenoog, *Vinkenoog verzameld. Gedichten 1948-2008*. Bezorgd door Joep Bremmers. Amsterdam, 2008.

Het corpus in memoriams

Geraadpleegd via LiteRom op 29-12-2010

- Abdolah, Kader: '„Simon Vinkenoog was plezier“'. In: *De Volkskrant*, 13-07-2009.
- Bergman, Derrick: '„Vinkenoog in vogelvlucht“'. In: *De Standaard*, 17-07-2009.
- Boer, Nico de: '„Een oude jongen met ongeremde levenslust“'. In: *Brabants Dagblad*, 13-07-2009.
- Deweert, Lander en Dirk Leyman: '„Dood van een maniakale optimist“'. In: *De Morgen*, 13-07-2009.
- Duijnhoven, Serge van: '„Heraut van de liefde en het leven“'. In: *De Morgen*, 18-07-2009.
- Ede Botje, Harm: '„Altijd feest“'. In: *Vrij Nederland*, 18-07-2009.
- Fauwe, Loes de: '„Dood Vinkenoog is einde tijdperk“'. In: *Het Parool*, 13-07-2009.
- Fauwe, Loes de: '„En zo vloog zijn ziel weg“'. In: *Het Parool*, 13-07-2009.
- Fortuin, Arjen: '„Altijd hunkerend naar de totale ervaring“'. In: *NRC Handelsblad*, 13-07-2009.
- Heytze, Ingmar: '„Als hij optrad moest je luisteren“'. In: *NRC Handelsblad*, 13-07-2009.

- Holman, Theodor: „Vinkenoog“. In: *Het Parool*, 13-07-2009.
- Hoogland, Rob: „SIMON“. In: *De Telegraaf*, 13-07-2009.
- Kleuver, Esther: „Die man was leeftijdloos“. In: *De Telegraaf*, 13-07-2009.
- Kleuver, Esther: „Maar God zit in ieder van ons“. In: *De Telegraaf*, 13-07-2009.
- Keyser, Gawie: „Koning van Amsterdam“. In: *De Groene Amsterdammer*, 24-07-2009.
- Lips, Paul: „Simon was een stimulator“. In: *Haarlems Dagblad*, 15-07-2009.
- Moll, Maarten: „Hij vond zichzelf op hoge leeftijd opnieuw uit“. In: *Het Parool*, 13-07-2009.
- Nauta, Hans: „Klapwiekend op de barricade; Simon Vinkenoog (1928–2009)“. In: *Trouw*, 13-07-2009.
- Peters, Arjan: „Voor verbittering geen talent“. In: *De Volkskrant*, 13-07-2009.
- Reynebeau, Marc: „Cannabis voor vrede“. In: *De Standaard*, 17-07-2009.
- Schenke, Menno: „Dichter en schrijver van swingende zinnen en bevlogen woorden“. In: *AD/ Algemeen Dagblad*, 13-07-2009.
- Schiferli, Victor: „De meest uitverkochte schrijver“. In: *Het Parool*, 13-07-2009.
- Serdijn: „Altijd vrolijk voor de troepen uit“. In: *De Volkskrant*, 13-07-2009.
- Speeten, Geert Van der: „Maniakale optimist van de poëzie“. In: *De Standaard*, 13-07-2009.

Aangehaalde recensies uit het corpus recensies

Geraadpleegd via LiteRom op 29-12-2010

- An, “[Mij best : gedichten 1971 - 1975]“. In: *Trouw*, 25-09-1976.
- Cassiers, Johanne: „Zonneklaar : gedichten in het nieuwe millenium“. In: *De Leeswolf*, 01-12-2007.
- Fens, Kees: „Praatcultuur“. In: *De Tijd*, 22-08-1967.
- Gebrandy, Piet: „Het leven is waar“. In: *De Groene Amsterdammer*, 09-02-2007.
- Goedegebuure, Jaap: „Rauwe biecht, fluwelen lyriek“. In: *HP/De Tijd*, 03-07-1998.
- Kloppers, A.G.: „Fraaie borduursels op spinrag“. In: *Nieuwe Rotterdamse courant*, 14-03-1953.
- Straten, Hans van: „Wij Helden van Vinkenoog: slechtste boek sinds jaren“. In: *Het Vrije Volk*, 05-04-1958.
- Vegt, Jan van der: „Alles is te veel“. In: *NRC Handelsblad*, 30-04-1976.
- Verscheure, Nicolas: „Am*dam MadMaster“. In: *Leesideeën Off Line*, 31-12-2008.
- Walravens, Jan: „Gedichten die getuigen, Romans die aanvallen: Simon Vinkenoog“. In: *Laatste Nieuws*, 05-11-1958.
- Wispelaere, Paul De: „Simon Vinkenoogs Utopia“. In: *Het Vaderland*, 25-08-1967.
- Wispelaere, Paul De: „Verzamelaar en overbrengen van informatie“. In: *Het Vaderland*, 12-08-1972.

Andere aangehaalde recensies/artikelen

Geraadpleegd via LiteRom op 29-12-2010

- Kagie, Rudy, „Eerste prijs: „Doodgaan is nog geen einde van de communicatie“. „Ik heb zelfbeklag al lang uit m'n leven gebannen“,. In: *Vrij Nederland*, 13-12-1986.
- List, Gerry van der, „Niet van deze wereld“. In: *Elsevier*, 25-07-2009.
- Zandbergen, Jan, „80 jaar Vinkenoog“. In: *HP/De Tijd*, 25-07-2008.
- Rooy, Max van, „Hoe raak ik even geïnformeerd als Simon Vinkenoog“. In: *NRC Handelsblad*, 28-08-1971.
- Zaal, Wim, „Roepertje onder de dichters: Simon Vinkenoog, onze jongste zestigjarige“. In: *Elsevier*, 20-05-1988.

